FLAUBERT ȘI COETZEE – PERCEPȚIA ȘI IDENTITATEA INDIVIDUALĂ

Delia RADU
Doctorand, Universitatea din Craiova
delia_m78@yahoo.com

Abstract

A report based on structuralism – destructuralism of the individual in the human spirit area represents the theoretical base of this paper. In the novel *Diary of a bad year* by J. M. Coetzee and *Bouvard et Pécuchet* by G. Flaubert the individual is presented from the neomodernist and realist point of view. Our purpose is to prove that human reality succeeds to overcome a mimetic relation regarding social classification and structure. Between the individual and the society there is a fight for supremacy, following the path of their becoming and transformation. The action in cause has a comprehensive and explicative nuance. While social values have real accents, the individual has his complete freedom of manifestation. The rules of the system are oppressive. The individual is independent, capable to survive and to give a meaning to his own life. Imaginary qualities may create a language in contact with spiritual freedom. Social areas always imply, *volens nolens*, restrictive conditions, that the human must jump over through mental tricks. Each individual belongs to a type. There are somehow strictly individual personalities, that reflect the human as a unique entity, original, and beyond living in a social space, can choose anyway his lifestyle. This tendency towards individuality is supposedly based on connections with levels of development, while the identity implies a profound link with the self.

Key Words: Freedom, imagination, individual, individuality, society, system.

1. Introducere

Verbele „a trăi” şi „a exista” implică discrepante conotaţii pentru universul uman. Relevă „o luptă eternă între tenebre şi lumină, între lumea oamenilor şi universul ideilor” (Sábato 1995: 21). Ernesto Sábato îi atribuie literaturii, în speţă, romanului, misiunea de salvare a omului concret, mijlocită

BDD-V3086 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:30 UTC)

de ficţiune, ce include ideea, în vreme ce teoriile timpurilor moderne, opinează el, transformă omul într-un obiect.

Romanele *Jurnalul unui an prost* al lui J. M. Coetzee şi *Bouvard et Pécuchet*, de Flaubert, aduc în prim plan individul, în ipostaze contradictorii, privit fiind din perspectiva scriitorului realist şi a celui neomodernist. Aceste scrieri constituie exemple concludente în reflectarea ideologiei argentinianului Sábato. Deşi realistă, abordarea lui Flaubert este opusă manierei deconstructiviste de a privi individul, precum în percepţia neomodernistă a lui Coetzee. Demersul nostru va urma o linie comparatistă, apelând la metoda inducţie–deducţie, utilizată, după cum precizează Adrian Marino, „ca o aplicaţie particulară a literaturii comparate, utilizând raţionamente progresive si regresive" (Marino 1998: 127).

Din punct de vedere al tipologiei narative, trebuie făcută distincţia dintre naratorul concret şi cel abstact. „Ideologia operei literare este aceea a autorului abstract" (Lintveld 1994: 37), sentimentele fiind pronunţate de narator. Este cazul romanului *Bouvard et Pécuchet*. În cel de-al doilea roman însă, se remarcă prezenţa autorului concret şi a cititorului concret, situat în lumea reală. Ecuaţia ar fi roman realist – autor abstract; roman neomodernist – autor concret. Cititorul este esențial pentru receptarea anumitor teme. În acest studiu accentul este pus pe abordarea tematică – analiza spiritului uman. Daniel-Henri Pageaux, în *Literatura generală și comparată*, opinează că temele sunt motivul pentru care spaţiul literar capătă alte accente decât cele poetice, cum ar fi cele sociale. S-ar impune o disociere între ideologie şi idealism. Astfel, vom clasifica demersul nostru ideologic, deoarece impune o atitudine militantă şi „trimite la o realitate inseparabilă de societate" (Pageaux 2000: 116). Vis-à-vis de receptarea operei de către cititor, Sarkany distinge patru tipuri de cititori: cititorul aparent, adevăratul cititor – dorit de scriitor, cel anonim şi ultimul – cititorul virtual, care poate „să ţeasă mental texte, independent de scrierile existente" (Sarkany 2000: 74-75) – categorie la care aderăm şi din perspectiva căreia vom întreprinde o analiză tematică a celor două romane.

Critica societăţii şi a vremii se reflectă în romanele ambilor scriitori. „La politique m'assome"[1] , declara Flaubert, refuzând „să pună literatura în slujba ei" (Heitmann 1983: 100), aşa cum făceau social-romanticii, Lamartine şi alţii. Coetzee este şi mai vehement, criticând formele de organizare socială într-o perioadă în care politicul acaparează atât spaţiul public, cât şi pe cel privat. Sistemul politic este compus din organizaţiile sociale care participă la realizarea puterii de a conduce. Trecerea de la monarhie la republică îi este

[1] Politica mă calcă pe nervi.

BDD-V3086 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:30 UTC)

indiferentă scriitorului francez, catalogat drept nihilist politic. Coetzee este interesat însă de stat, democraţie şi alte subiecte ale lumii contemporane. Care este punctul convergent în adoptarea acestor atitudini? Individul uman. Flaubert sfidează idealurile colective, optând pentru individualitate. Australianul Coetzee acuză, din prismă neomodernistă, identitarismul care topeşte individualitatea. Identitatea socială presupune conotaţii pozitive. Individul ar trebui să se autoincludă într-o categorie, la bază existând semnificaţia emoţională, care implică prezenţa sinelui. Astfel, identitatea socială nu poate fi pusă în discuţie decât succesiv, după identitatea personală. Din punct de vedere ştiinţific, sintagma „identitate socială" este tridimensională, iar conceptual, înglobează angajamentul afectiv, comportamentul intergrupuri şi pozitivitatea. Alte note care s-ar adăuga listei ar putea fi distinctivitatea sau nevoia de apartenenţă. Nicio notă din cele amintite anterior nu se identifică în romanul *Jurnalul unui an prost*. Naratorul concret avertizează:

> Ne naştem supuşi. Din momentul naşterii suntem supuşi. Un însemn al acestei supuneri este certificatul de naştere. Statul perfecţionat deţine şi îşi apără monopolul asupra certificărilor naşterilor. Fie ţi se dă (şi porţi asupra ta certficatul statului, astfel dobândind o identitate care, în cursul vieţii tale, îi permite statului să te identifice şi să te urmărească (să-ţi ia urma); fie te descurci fără identitate şi te autocondamni să trăieşti în afara statului, ca un animal (animalele nu au acte de identitate).
>
> Nu numai că nu-ţi este îngăduit să pătrunzi în societatea civilă fără certificat de naştere, dar, în ochii statului, nu eşti mort până nu eşti adeverit ca atare [...]. Statul îndeplineşte acţiunea de certificare a morţii cu extraordinară meticulozitate – sprijină deplasarea unei hoarde (de medici legişti şi birocraţi care să cerceteze şi să fotografieze, să răscolească şi să scormonească muntele de leşuri lăsate în urmă de uriaşul tsunami din decembrie 2004, pentru a le stabili identităţile individuale (J.M. Coetzee 2005: 8-9).

Ideea care se desprinde din acest fragment este latura univalentă pe care a căpătat-o identitatea socială; şi-a pierdut conţinutul, transformându-se într-un proces de identificare: „o identitate care […] îi permite statului să te identifice" (Ibidem 8-9). Trăim într-o societate etatică. Statul, cu organele sale, emite acte normative prin care se concretizează voinţa guvernanţilor de a conduce unitar societatea, de a transforma identitatea într-un mijloc de identificare. Se mai poate atunci vorbi despre sine, despre complexitatea identităţii? Răspunsul, negativ, nu implică doar pierderea identităţii ca individualitate, ci relevă ideea pierderii libertăţii. Individului, căruia i se

BDD-V3086 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:30 UTC)

creează doar impresia falsă că se bucură de libertate, o abstracţiune în afara statului – „[…] predarea puterii către stat este ireversibilă. Nu ni se oferă opţiunea de a ne răzgândi, de a decide că […] am prefera să ne întoarcem la o stare naturală" (Ibidem 8). Coetzee acuză vehement intervenţia inadecvată a Statelor Unite în Orientul Mijlociu, sub falsul pretext de a instaura legile democraţiei. Dezaprobă alianţa dintre Australia, SUA şi Marea Britanie care impune o dualã politică modernă. Acestea promovează moralitatea, religia și dreptul natural ca fundamente ideologice ale statului modern, dar nu ezită să le încalce, invocând drept pretext motivul apărării. Democraţia a devenit un mit, ca şi libertatea individuală: „viaţa privată a ajuns istorie, din toate punctele de vedere". Afirmaţia îi aparţine unui scriitor postmodernist care, la fel ca Flaubert, își declară apatia politică direct, chiar în paginile romanului: „De ce este atât de greu să spui ceva despre politică atunci când eşti situat în afara politicii? De ce nu poate exista un discurs despre politică, fără a fi el însuşi politic?" (Ibidem 13). Recunoaştem aici retorica postmodernistă, inserţia operei în viaţa cotidiană, cu dilemele politice, etice şi religioase pe care le-a remarcat Mircea Cartărescu în *Postmodernismul românesc* (Cartărescu 2010: 7-8). Deşi declarat apolitic, Coetzee este vehement, ironic, sceptic, personaj real, sincer, care-şi impune tranşant punctul de vedere. Deconstructivismul, preocupare postmodernă, se reflectă în pierderea identităţii individuale a spiritului uman.

2. Abordări de factură structuralistă și deconstructivistă

În manieră structuralistă, putem privi personajele lui Flaubert – Bouvard și Pécuchet, protagoniștii romanului omonim. Fiind vorba de o scriere realistă, abordarea poate fi bizară, dar analiza este focalizată asupra modului în care individul își afirmă supremaţia, într-o epocă în care încorsetările sunt nelipsite. Opera, postumă, rămasă neterminată, a fost receptată ca o imagine a eşecului, ca un refuz al rigidităţii dogmatice, autorul militând „pentru o atitudine inteligentă în faţa descoperirilor ştiinţifice" (Manolescu 2007: 135). Irina Mavrodin a remarcat că, în termenii criticii actuale, romanul poate fi privit din punctul de vedere al mecanismului intertextualităţii, între textele componente fiind stabilite multiple şi variate raporturi. Exegeţii tradiţionali nu s-au putut pronunţa categoric asupra încercării de clasificare a operei drept o apologie a scientismului specific epocii sau un pamflet împotriva ştiinţei. „Noua critică" aduce în prim-plan romanul, considerându-l cel mai important, din prisma scriiturii originale, „o nouă scriitură".

BDD-V3086 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:30 UTC)

Depășind adeziunea lui Flaubert la scientism sau aversiunea față de acest univers, motiv al dezbaterilor critice, voi privi *Bouvard et Pécuchet* ca pe un roman de afirmare a spiritului liber. Individul trăieşte într-o societate restrictivă, dar duce o luptă acerbă pentru independenţă, pentru a da un sens vieţii. Fiecare persoană trebuie să-şi afirme individualitatea. În romanul lui Coetzee, personajul încearcă, la fel, să-şi afirme personalitatea individuală, ca reflectare a unei entităţi originale, chiar dacă trăieşte într-un spaţiu social. Realist sau neomodernist, personajul își alege stilul de viaţă, stabilind elementul prioritar în relaţia individulitate *versus* identitate.

J.M. Coetzee, personajul din romanul *Jurnalul unui an prost* și protagoniștii celei de-a doua opere cu titlu omonim, *Bouvard et Pécuchet*, sunt trei figuri încadrate în categoria celibatului. Bărbații aceștia găsesc în interior resurse care să-i propulseze în afara moralei creștine, sfidând în deplină cunoștință de cauză, în mod asumat, aproape impenetrabila rețea socială. Chiar faptul că toți sunt burlaci convinși oferă un raport informațional asupra tiparului caracterelor invocate aici, căci libertatea individuală este o condiție *sine qua non* pentru scopul de a trăi viața selenar, în spirit independent, fără influențele diurne ale constrângerilor de orice natură. Refuzul de a întemeia o familie al personajelor flaubertiene și încercarea eșuată a scriitorului lui Coetzee le trasează un drum deschis valorizării fanteziilor variate, neamenințate de destrămarea inerentă a raportului cu raționalitatea. Asociațiile dintre eroi se revendică la nivel creativ, căci (după G. Ulmann 1968) comportamentul neintegrat social este una dintre premisele care îi sunt necesare creativității. Norbert Groehen, pe lângă caracteristicile intelectuale speciale, opinează că „putem stabili trăsături de personalitate care trec drept condiții ale comportamentului creativ" (Groeben 1978: 84). Pentru a-și trăi viața la standardele imaginate, personajele au nevoie asiduă de credința în posibilitatea de transpunere a visurilor în realitate și de valorificarea activă a intelectului.

În cazul cuplului format pentru împărtășirea unor experiențe de viață, (incluse fiind aici și cele științifice) – *Bouvard et Pécuchet* – valențele raționale nu pot fi descoperite la suprafață, precum nici capacitățile intelectuale deosebite. Împărtășesc opinia exprimată de Aurel Mihale în *Valențele ontologice estetice ale literaturii și artei*, potrivit căreia influența artei, în speță a literaturii, asupra conștiinței umane „[…] are loc sub forma unui subtil și complex, adânc proces de conștiință al receptorului operei respective" (Mihale 2001: 141). Potrivit autorului, influența acestui proces nu este directă, explozivă, scopul intenționalității artistice nu este afișat vădit, ci se relevă subtil, „[…] prin implozia în conștiința receptorului a intenționalității artistice, implicită estetic operei […]" (ibidem). Au loc astfel,

BDD-V3086 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:30 UTC)

adevărate mutații la nivelul conștiinței umane, un exemplu concludent fiind oferit prin romanul supus analizei mele – *Bouvard et Pécuchet.* După cum afirmam anterior, în cazul personajelor flaubertiene, valențele raționale nu sunt afișate concret, ci derivă din condiția creativității umane, necesară afirmării libertății individului. Celibatarii francezi sunt liberi, se raportează doar la conștiința proprie, își explorează individualitatea creatoare, își respectă un sistem de norme extrinsec societății, prejudicioasă la nivel spiritual. Își afirmă identitatea, prin reflectarea unei autenticități, care ignoră sistemul de norme, fie ele sociale, politice, culturale sau spirituale, chiar dacă procesul se încorporează uneori prin opoziții agresive la realitatea obiectivă. Ei luptă pentru afirmarea propriului ideal, afirmând o interioritate originală, o altă dimensiune a condiției umane, concretizată dificil, dar imprimă autenticitate unui nou orizont existențial, fără de care viața este doar o amăgitoare iluzie a libertății. Bărbații se aruncă într-un delir experimental al propriilor necunoscute, plonjează într-un miraj fascinant, avizi să-și exploateze toate fațetele personalității creatoare, monitorizați de subiectivitate, în detrimentul realității obiective. Cunoașterea lumii într-o modalitate specifică propagă o ideologie tenebroasă, dar ispititoare și unică, ce se constituie într-o nouă realitate, reevaluată cu obstinație prin experiențe repetate, care duc la cunoașterea de sine.

O condiție a existenței devine afirmarea libertății, manifestarea neîngrădită a spiritului, necesară în conturarea personalității și în afirmarea identității. Exterioritatea, socialul, este inevitabil, dar trebuie reconsiderat prin lupa disponibilităților interiorității, în care sunt integrate rațiunea, psihologia, sensibilitățile particulare ale individului. Într-o societate ineluctabilă, conștiința de sine trebuie să fie ireductibilă, afirmată conștient sau inconștient în propria nebunie, sub forma unei acțiuni de cunoaștere, cu rol formativ în afirmarea personală, în cadrul complexității vieții. Bouvard și Pécuchet transgresează individul comun, instituindu-și propria ideologie. În mod similar, senor C, din *Jurnalul unui an prost*, își afirmă propriul adevăr, survolând, de la nivelul propriei conștiințe, teritoriul istoric, politic și social al omului modern, simbol al colectivității, cu care bătrânul celibatar refuză să se identifice. De la înălțimea poziției, proiectări ca sentimentul național, iubirea de neam și țară, apărarea teritoriului, independența națiunilor, guvernele și legile lor, sistemul economic, sunt reduse la derizoriu. Independența individului se contractă proporțional cu progresul economiei globalizate, riscând să se disipeze:

> În spatele acestei critici la adresa vieții oțioase (*otium*: timp liber care poate fi folosit sau nu pentru autoperfecționare) și al

BDD-V3086 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:30 UTC)

> justificării activității neîntrerupte, se află presupuneri ce nu mai trebuie verbalizate, întrucât evidența lor e strigătoare la cer: anume că fiecare persoană de pe pământ trebuie să aparțină uneia sau alteia dintre națiile și să opereze în cadrul uneia sau alteia dintre economiile naționale; și că aceste economii naționale se găsesc în competiție unele cu altele […]. Nu se pune întrebarea de ce viața trebuie comparată cu o cursă ori de ce economiile naționale trebuie să se ia la întrecere unele cu altele, în loc să alerge camaradește, cot la cot, de dragul sănătății. O cursă, o întrecere: ăsta-i mersul lumii (Coetzee 2015: 83).

Abordarea deconstructivă în acest roman nu ține de metodă. Derek Attridge consideră, de altfel, că deconstrucția nu este o tehnică și, în consecință, nu poate fi aplicată, ci sfera de interes o constituie preocuparea pentru limite (Attridge 1996). Florentina Pascu, în lucrarea *Tipuri de discurs în literatură. Teoretizări. Delimitări* arată că noțiunea „deconstrucție" este asociată, la origine, cu numele lui Jacques Derrida, legată de modul de citire al tradiției filosofice occidentale, dar precursori ai deconstructivismului sunt și Friedrich Nietzsche și Martin Heidegger, prin maniera de problematizare a validității anumitor concepte filosofice, cum ar fi cunoașterea sau adevărul. În literatură, „deconstrucția înseamnă demontare, desfacere, demantelare, subminare, descompunere a unui text sau a unui discurs pentru a-i deconspira și expune presupozițiile ideologice sau contradicțiile interne" (Pascu 2012: 72). Extrapolată și în alte domenii, orientarea a ajuns să vizeze, după Derek Attridge, mai ales eticul și politicul (Attridge 1996).

Aminteam, în debutul lucrării, că abordarea mea vizează câmpul tematic al celor două surse de referință. Romanul *Bouvard et Pécuchet* va fi privit în manieră structuralistă, din prismă tematică, în abordarea criticii noi, de influență „Tel Quel", *vis-à-vis* de *Jurnalul unui an prost*, reflectat într-un *modus operandi* deconstructivist. Parodia își pune accentul profund asupra scrierii combative a lui J. M. Coetzee, urmând o linie de atac asupra unor obiective precum: statul (*Despre originile statului*), politica (*Despre anarhism, Despre democrație, Despre terorism, Despre sistemele de ghidare, Despre viața politică din Australia, Despre stânga și dreapta, Despre Tony Blair*), realitățile sociale (*Despre Al Qaida, Despre universități, Despre Guantanamo Bay*), națiune (*Despre rușinea națională*), identitate (*Despre trup, Despre competiție, Despre scuze*), religia (*Despre viața de apoi*) etc. Concepte variate sunt absorbite de un alt mod de a gândi, de a descoperi adevărul și de a atinge cunoașterea de sine, prin afirmarea plenară a unei identități spirituale. Logica raționalității obiective este ampretată de cea a gândirii și a experiențelor subiectivității necondiționate. P. F. Strawson, încercând să explice *Critica rațiunii pure* a lui Kant, în lucrarea *Limitele*

BDD-V3086 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:30 UTC)

rațiunii. Un eseu despre „Critica rațiunii pure” a lui Kant amintește de două noțiuni distincte ale subiectivității – „contrastul dintre ceea ce este în noi și ceea ce este în afara noastră” (Strawson 2003: 133). Personajele aflate în vizorul analizei mele abordează ambele noțiuni conceptuale. Dacă inadaptații Bouvard și Pécuchet relevă valența subiectivității intrinseci, etalându-se în ei înșiși, însinguratul Senor se autonomizează pe sine, înstrăinându-se de ceea ce este în afară. Scriitorul, aflat la crepusculul vieții, este contactat de o editură din Germania, care îi cere să-și exprime tranșant opinii despre orice subiect, urmând ca șase colaboratori din țări diferite să procedeze în același mod. Sunt rugați că critice ceea ce consideră că este rău în societate, într-o lucrare care va fi intitulată chiar *Opinii tranșante*. Propria conștiință nu se lasă manipulată de interesele ideologice ale societății și nu se mulțumește să le ignore, ci face tot posibilul să le submineze forța distructivă. Atacul virulent nu își găsește ecoul în van, ci se infiltrează ineluctabil în mintea receptorului profan, care devine mai conștient de propria devenire, incitat să-și descopere disponibilitățile spirituale, avertizat să abordeze o atitudine subiectivă, ignorând forma insignifiantă a conștiinței sociale. Literatura, ca sferă a spiritualului, desfide oportunismul, demască falsitatea, se revendică drept formă de cunoaștere a adevărului lumii și a sensului existenței. Vorbim, *a priori*, de o existență individuală, care precede dogmele trâmbițate automat, oportunist, urmărind interese de grup.

Similar este și mesajul romanului flaubertian, deși mai voalat, lipsit de acuratețea concretului, dar la fel de transfigurant, dacă știi să netezești cutele hermeneutice, voluntar și complex în singularitatea epocii. Domnii Bouvard și Pécuchet, copiști de meserie, nu ezită să-și afirme individualitatea, într-o manieră originală:

> Spre a-și șterge fruntea de sudoare, unul își scoase pălăria, celălalt șapca, și le puseră alături, iar bărbatul cel mic de statură zări scris pe pălăria vecinului său: Bouvard, în timp ce acesta putea citi cu ușurință, pe șapca omulețului în redingotă, cuvântul: Pécuchet (Flaubert 1997: 1).

Copiști obscuri, ei se întâlnesc într-o după-amiază toridă, în Paris, își descoperă idealuri comune, renunță la slujbe, grație unei moșteniri providențiale a lui Pécuchet, și se retrag să trăiască la țară. Abia acum începe să curgă cascada experiențelor în care bărbații sunt avizi să se scufunde. Curiozitatea, cercetarea și comicul se înlănțuie într-o verigă evidentă. Se arată interesați de agricultură, explorând atât domeniul agrar, cât și pe cel zootehnic. Împerecherilor inedite între animale le dedică cercetări meticuloase, fiind dezamăgiți în final de eșecul reproducerii dintre oaie și țap

BDD-V3086 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:30 UTC)

sau dulău și scroafă. După explorarea geologiei, decid că are prea multe lacune. Împătimiți de bibelouri, de obiecte ce datează din Evul Mediu, își deschid un muzeu cu obiecte considerate rare și de valoare. Studiază arheologia celtică, colecționează ceramică, încearcă să aprofundeze istoria Franței, viața ducelui de Angouleme, pătrund pe hotarul tragediei și al dramei, de unde derivă dorința de a scrie o piesă, apoi un roman: „Uneori, simțeau un fel de fior și ceva ce semăna cu o idee părea a le străbate mintea; dar, chiar în clipa în care voiau să o exprime, vedeau că nu au ce" (Flaubert 1997: 143).

Studiază gramatica, concluzionând că „sintaxa este o fantezie, iar gramatica o iluzie" (ibidem 147). Sufragiul universal le răpește timpul o perioadă și, plictisiți, încearcă să vâneze. Bouvard o cere în căsătorie pe doamna Bordin, Pécuchet trăiește o aventură cu slujnica, conchizând că femeile sunt perfide: „Putem trăi și fără ele" (ibidem 193). Remediul se crede găsit în hidroterapie și gimnastică, magnetism și medicină, filosofie. Sunt plictisiți de tot; ratează operațiunea de sinucidere și descoperă pasiunea pentru religie. Dezamăgirea este mare și de această dată. Într-o discuție purtată cu preotul, Pécuchet opinează că religia ar trebui să se schimbe. O altă experiență ce nu se lasă ușor asimilată este educația a doi copii. În cazul repurtării unui succes, bărbații intenționează să întemeieze o așezare ce va avea ca scop „redresarea inteligenței, îmblânzirea caracterului, înnobilarea inimii" (ibidem 286). Căzuți în hăurile pedagogiei, oferă sfaturi gratuite oamenilor, sfârșind prin a fi alungați de țăranii care îi cunoscuseră colindând satul ca medici, anticari, geologi etc. Bouvard și Pécuchet, susținători ai progresului și ai civilizației, se entuziasmează să realizeze un proiect de înfrumusețare a satului Chavignolles. Hotărând că nu au obținut rezultate concrete cu educația copiilor, intenționează să țină un curs pentru adulți, precedat de o conferință de propagare a ideilor. Romanul a rămas neterminat. Șirul experiențelor se încheie la acest nivel, însă a fost descoperit un plan al lui Flaubert care ni-i înfățișează pe cei doi neofiți drept imagini extenuate și extenuante, decișI să revină la situația inițială, meseria de copiști, după ce și-au domolit setea de cunoaștere.

Am ilustrat toate aceste experiențe pentru că opera lui Flaubert chiar din ele se compune. Gustave Lanson, în *Istoria literaturii franceze* califică această aglomerare a faptelor mărunte drept mecanică (Lanson 1924). Irina Mavrodin, la a cărei opinie mă raliez, tratează romanul din perspectivă intertextuală, ca și întreaga operă flaubertiană, care pare să se construiască și apoi să se deconstruiască. Privirea mea este de factură *de la nouvelle critique,* simbolică și plurală. Irumpe aici subiectivitatea scriitorului, se poate opera cu o critică de identificare, de interpretare. Tema care se reflectă în acumularea textuală este cunoașterea umană. Critica franceză a anilor '60 nu vizează

BDD-V3086 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:30 UTC)

realitatea extratextuală, ci o analiză imanentă; se opune facturii tradiționale. Ea este afirmată de Barthes și Doubrovski și prefigurată de Gaëtan Picon în *Panorama de la Nouvelle littérature française* (1949). Urmând indicațiile lui J. P. Richard, ne vom focaliza pe ansambluri, nu pe detalii. Critica tematică și cea structuralistă constituie cele două mari orientări care prefigurează „conștiința modernității", cum opinează R. Munteanu în *Metamorfozele criticii europene moderne.* Michel Collot, în *Le Theme selon la Critique Thematique* arată că abordarea tematică urmărește constituirea unei tematologii de inspirație mai degrabă structuralistă, în relație cu naratologia (Collot: 1988). Trebuie să operăm cu distincția dintre forma conținutului și substanța sa. În consecință, îmi canalizez interesul pe însușirile sensibile ale operei, nu pe realitatea brută, ci pe intervenția subiectivității. Astfel, personajele masculine nu mai apar ca o apologie a prostiei sau a scientismului, ci se revendică drept deținători ai unui exclusivism de factură umană. Ei sunt creatorii propriei ideologii de viață, optând pentru încercarea, cel puțin, de a explora viața, în căutarea neobosită a adevărului. Individul își compune propria realitate fascinantă, fără aderență la drumul bătătorit al convențiilor extrinseci, de orice natură. Creativitatea devine dimensiunea majoră în demersul întreprins, ce ține nu de configurarea unui univers aparte, ci de metoda originală de a se descoperi pe sine.

Curioșii parizieni au o relație afectivă inedită cu propriul univers sensibil, fapt care îi individualizează în categoria personajelor flaubertine. Opiniile preotului, ale primarului și ale altor personaje, simboluri ale sferelor de influența socială, combătute moderat, sunt insignifiante, chiar nule în forul interiorității afirmate absolut.

Similitudinile dintre personajele romancierului francez și cele ale lui J. M. Coetzee sunt greu de ignorat. Ele compun o altă realitate, ce se relevă ca spațiu al devenirii libere în conștiința umană. Bouvard și Pécuchet au cutezanța de a ofensa domenii, exprimentate în particular, care nu concordă, principial, cu propria specificitate, cu un ideal transfigurat la nivel individual. În spirit identic, însă afirmat expansiv și vehement, Senor C transmite un mesaj necenzurat, liber, extras din înțelepciunea unei vieți aflate la crepuscul. Mesajul lui se potențează într-un avertisment programatic, adresat individului modern, a cărui gândire s-a impregnat de ereziile socialului. Dimensiunea social-umană a devenit un teren minat de conflicte majore, concretizată într-o încercare de efasare rapidă a viziunii individuale, fără posiblitate de ripostă. Religia, politica, statul și alte forme de globalizare a conștiinței umane sunt acuzate fățiș de intenția subversivă de contaminare și constrângere a funcției existențiale, atinsă în latura creativității specific umane. Ecuația ce rezultă are un termen, aparent realist, ce se concretizează în experința individuală, care duce la revelarea de sine, și un termen neomodernist, în care combustia

BDD-V3086 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:30 UTC)

identității arde mocnit, amenințător, chiar dacă este subsumată socialității. După demersurile neobosite în descoperirea adevărului, celibatarii francezi își păstrează același statut. Iubirea le captează interesul tangențial, fără posibilitatea de invadare. La celălalt pol, Senor C, prins momentan în angrenajele sentimentului, îl transfigurează în element apotropaic. Romanul este împărțit în trei secțiuni, pe aceeași pagină, strict delimitate. Opiniile tranșante *vis-à-vis* de subiecte diverse, dar semnificative, sunt poziționate în prim-plan, secondate de gândurile Anyei, o secretară seducătoare, logodită cu Alan. Ultimul loc este desemnat să exprime sentimentele unui celibatar, fascinant de înfățișarea și tinerețea cooptatei partenere de lucru. Deși tratată ca subiect individual, experiența dragostei nu este nici aici privită clasic, ci reconsiderată, din perspectiva unor trăiri care au rol de amortizare a spaimei de moarte.

Dacă Bouvard și Pécuchet își împlinesc condiția prin descoperirea de sine, închizându-se apoi mulțumiți în rutina zilnică, odată ce a ajuns la aceeași treaptă, în spiritul omului modern de această dată, Senor C se grăbește să-și împărtășească crezurile, cu speranța captării unor unde pozitive. Opiniile nu mai necesită interpretare, ci sunt afișate „tranșant".

3. Concluzii

Diferența dintre cele două romane, despărțite *in corpore* de trecerea anilor, nu constă decât în modalitatea de a transmite mesajul adiacent. Cititorul, avertizat în mod abstract sau concret asupra unor eventuale riscuri, este inițiat într-un fenomen de decontaminare socială, învățat să se sustragă dependenței, solicitându-i-se implicarea. Evitarea pericolului de integrare totală se poate realiza prin accesarea disponibilităților creatoare, capabile, prin formele particulare, să afirme legitimitatea propriei individualități. Procesul este destul de anevoios, dar forța sa modelatoare are valențe transfigurante; manipularea este o capcană ce trebuie respinsă în alegerea drumului către adevăr. Această temă a descoperirii de sine, repetată în ambele romane, deschide o alegere existențială.

Referințe

Coetzee J. M. 2015. *Jurnalul unui an prost*. Bucureşti: Humanitas.
Flaubert, Gustave. 1997. *Bouvard şi Pécuchet*. Bucureşti: Allfa.

BDD-V3086 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:30 UTC)

Bibliografie

Groeben, Norbert. 1978. *Psihologia literaturii. Ştiinţa literaturii între hermeneutică şi empirizare*. Bucureşti: Univers.

Heitmann, Klaus. 1983. *Realismul francez de la Stendhal la Flaubert*. Bucureşti. Univers.

Lintvelt, Jaap. 1994. *Punctul de vedere. Încercare de tipologie narativă*. Bucureşti: Univers.

Manolescu, Camelia. 2007. *Histoire de la Littérature Française du XIX-e siècle*. Craiova: Aius Printed.

Mihale, Aurel. 2001. *Valențele ontologiei estetice*. București: Cartea Românească.

Marino, Adrian. 1998. *Comparatism şi teoria literaturii*. Iaşi: Polirom.

Pageaux, Daniel-Henri. 2000. *Literatura generală şi comparată*. Iaşi: Polirom.

Pascu, Florentina. 2012. *Tipuri de discurs în literatură. Teoretizări. Delimitări*. Craiova: Aius.

Sabáto, Ernesto. 1995. *Între scris şi sânge*. Bucureşti: Universul Dolsi.

Santerres-Sarkany, Stéphane. 2000. *Teoria Literaturii*. Bucureşti: Cartea Românească.

Srawson, P. F. 2003. *Limitele raţiunii. Un eseu despre „Critica raţiunii pure" a lui Kant*. București: Humanitas.

BDD-V3086 © 2017 Editura Universitaria
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:30 UTC)